

grasslife

Projekta GrassLIFE

Zālāju atjaunošana un to dažādas izmantošanas veicināšana

PĀRSKATS

LIFE16NAT/LV/262

Valsts reģionālās
attīstības aģentūra

PAR PROJEKTU

Projekta nosaukums: GrassLIFE: Zālāju atjaunošana un to dažādas izmantošanas veicināšana

Projekta numurs: LIFE16NAT/LV/262

Projekta norises laiks: 2017. gada 1. septembris – 2023. gada 31. marts

Projekta īstenotāji: Latvijas Dabas fonds, Latvijas Universitāte, Vides Risinājumu institūts un 12 zemnieku saimniecības: SIA “1NET”, SIA “Andruks”, SIA “EETAC”, SIA “Sita Nature park”, Zemnieku saimniecība “Celmiņi”, Zemnieku saimniecība “Drubazas”, Zemnieku saimniecība “Jaunkraukļi”, Zemnieku saimniecība “Kalna Rubēni”, Zemnieku saimniecība “Krastini”, Zemnieku saimniecība “Stirnas”, Zemnieku saimniecība “Vekši”, Zemnieku saimniecība “Vētras”.

Projekta budžets: 4 401 118 EUR. T.sk. LIFE programmas finansējums: 3 280 588 EUR; Valsts reģionālās attīstības aģentūras administrētās Latvijas valsts budžeta apakšprogrammas “LIFE programmas projekti” līdzekļi: 254 328 EUR; Projekta īstenotāju līdzekļi: 866 202 EUR.

Kontakti:

Latvijas Dabas fonds,
Blaumaņa iela 32-8, Rīga LV-1011
tel.: 67830999
e-pasts: ldf@ldf.lv
www.ldf.lv

Projekta vadītāja:

Inga Račinska

Komunikācijas speciāliste:

Liene Brizga-Kalniņa

Biotopu atjaunošanas darbu koordinatore:

Baiba Strazdiņa

Mobilā ganāmpulka koordinators:

Jānis Andrušaitis

Projekta mājas lapa: www.grasslife.lv

Šis projekta pārskats ir sagatavots ar Eiropas Komisijas LIFE programmas un Valsts Reģionālās Attīstības aģentūras finansiālu atbalstu projekta “GrassLIFE: Zālāju atjaunošana un to dažādas izmantošanas veicināšana” LIFE16NAT/LV/262 ietvaros. Par tajā iekļauto informāciju ir atbildīgi projekta īstenotāji un tā neatspoguļo ne Eiropas Komisijas, ne Eiropas Komisijas Mazo un vidējo uzņēmumu izpildaģentūras viedokli.

IEVADS

Īpaši aizsargājamie zālāju biotopi, ko ikdienā dēvējam par dabiskajiem zālājiem vai dabiskajām pļavām, ir mūsu dabas dārgumu krātuves. To lielākā vērtība ir sugu daudzveidībā – vienā kvadrātmetrā dabiskās pļavas var augt vairāk nekā 50 augu sugu – tas ir vairāk nekā vienā tropisko lietus mežu kvadrātmetrā. Lielā augu daudzveidība piesaista tonnām kukaiņu, dod mājvietu pļavas putnu sugām, neskaitāmām sīkbūtnēm un augsnes organismiem. Dabiskā pļava ir unikāla ekosistēma, kas piesaista un uzkrāj oglekļa gāzi, veicina ūdeņu attīrīšanos, mazina plūdu un eroziju riskus, nodrošina dzīvotnes kultūraugu apputeksnētājiem, ierobežo invazīvo sugu izplatīšanos un sniedz daudzus citus labumus, kas tiek dēvēti par ekosistēmu pakalpojumiem. Dabiskie zālāji dod mums iespējas iegūt tādus produktus kā piens, siers, medus vai aitu, kazu un liellopu gaļa. Tie rūpējas par to, lai mums būtu, ko iepīt Jāņu vainagos, un kur savākt zāļu tējas.

Latvijas dabiskie zālāji ir veidojušies un spēj pastāvēt ciešā dabas un cilvēku mijiedarbībā, taču līdz ar lauku pamešanu un lauksaimnieciskās ražošanas intensifikāciju šīs unikālās ekosistēmas strauji izzūd. Pirms simt gadiem dabiskās pļavas aizņēma 30% Latvijas teritorijas. Šobrīd pāri ir palikuši vien 0,9% un to platības gadu no gada turpina samazināties. Nerīkojoties ir liela iespēja tos zaudēt vēl mūsu dzīves laikā.

Šo vērtīgo dzīvotņu pastāvēšana ir iespējama vien ar cilvēka mērķtiecīgu un saprātīgu rīcību un šis ir pēdējais brīdis, lai tās glābtu – lai saglabātu vēl atlikušos to fragmentus un veidotu jaunus, tā dodot iespēju izdzīvot un izplatīties raksturīgām augu un dzīvnieku sugām. Tāpēc Latvijas Dabas fonds, apvienojot zinātniekus, lauksaimniecības praktiķus un uzņēmējus, pirms septiņiem gadiem piesaistīja Eiropas Savienības LIFE programmas un Latvijas Vides aizsardzības fonda līdzekļus, lai īstenotu projektu GrassLIFE, kura ietvaros vismaz 1320 ha platībā veikt dabisko zālāju atjaunošanas vai veidošanas darbus. Ar mūsu praktiskiem darbiem varējām palīdzēt 2% no vēl atlikušajiem Latvijas dabiskajiem zālājiem. Lai sekmētu arī pārējo saglabāšanu, lielu uzmanību esam veltījuši zināšanu uzkrāšanai, zālāju īpašnieku un plašākas sabiedrības informēšanai, jo tikai tā mēs spēsim šīs unikālās ekosistēmas nodot arī nākamajām paaudzēm.

Dabiskie zālāji Latvijā

60
tūkstoši hektāru

jeb **0,9%** Latvijas teritorijas
jeb **3,4%** no Latvijas
lauksaimniecības zemēm*

Sugām bagātākā Latvijas
ekosistēma – **vienā dabisko zālāju
kvadrātmetrā var līdzāspastāvēt
vairāk nekā**

50 augu sugas.

**Apdraudētākā biotopu grupa
Latvijā, kas strauji izzūd***. To platība
pēdējo simts gadu laikā ir sarukusi
par vairāk nekā

97%.

90% no Latvijas dabiskajiem
zālājiem ir **zemas vai vidējas kvalitātes** un tiem ir
nepieciešama atjaunošana.

Dabas aizsardzības pārvaldes pēdējos gados veiktās
Dabas skaitīšanas* laikā konstatēts, ka tikai

20 ha no tiem atbilst
izcilas kvalitātes kritērijiem.

*Dabas aizsardzības pārvaldes 2018.-2020. gados Eiropas Savienības Kohēzijas fonda atbalstīta projekta "Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā" ietvaros īstenotās Dabas skaitīšanas dati.

PROJEKTA MĒRĶI

The logo for GrassLife, featuring the word "grasslife" in a white, lowercase, sans-serif font on a green rectangular background.

**Projekta GrassLIFE ilgtermiņa mērķis
bija uzlabot Eiropas Savienībā
prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu
aizsardzības statusu Latvijā un padarīt
efektīvāku to apsaimniekošanu.**

Projekta konkrētie mērķi:

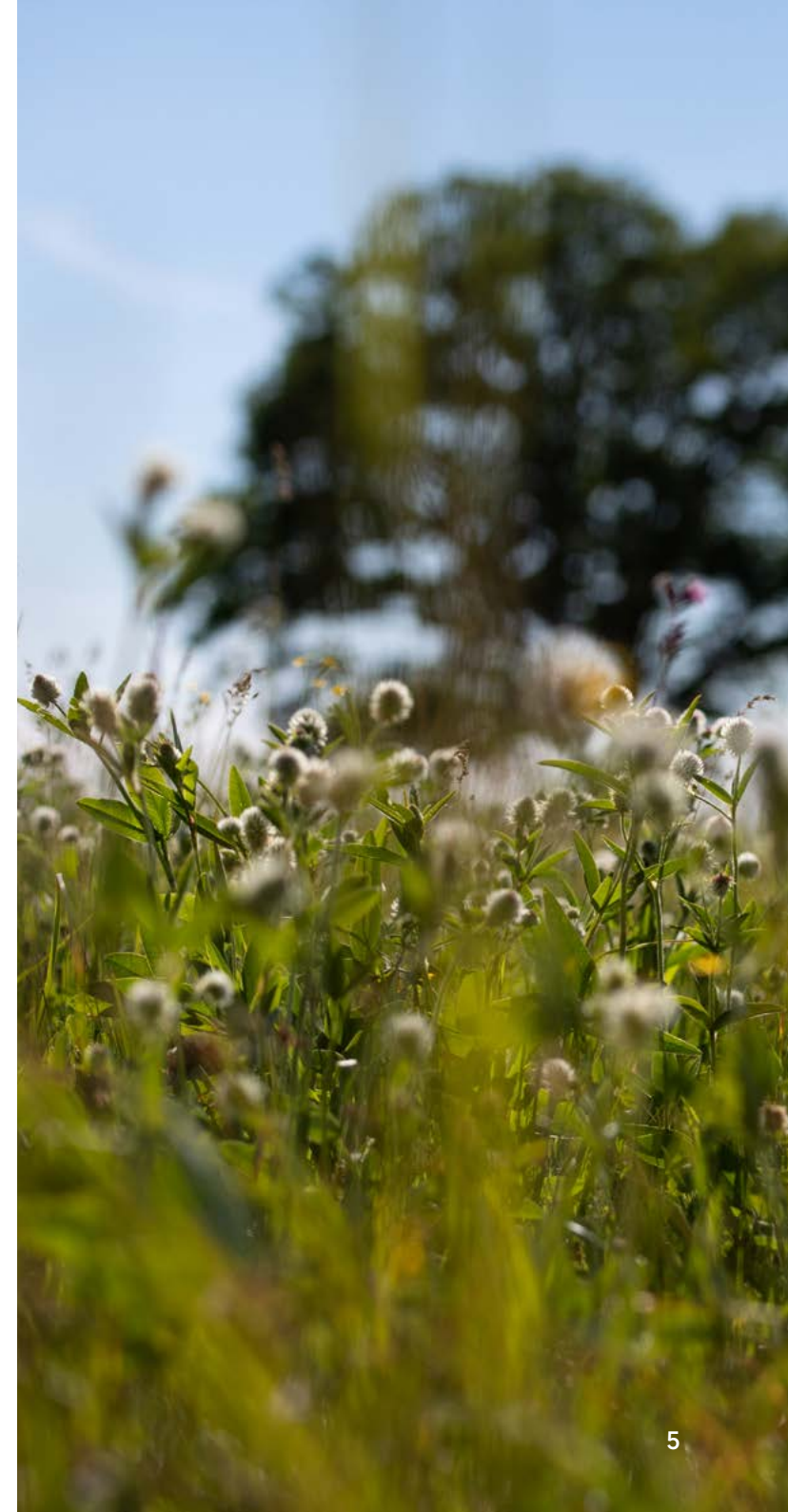
1320 ha platībā veikt prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu atjaunošanu, veidošanu un to aizsardzības statusa uzlabošanu, izmantojot gan pārbaudītas metodes, gan testējot inovatīvas, Latvijā vēl neizmantotas pieejas zālāju biotopu atjaunošanā un veidošanā;

Projekta saimniecībās atjaunoto zālāju biotopu ilgtermiņa apsaimniekošanas nodrošināšanai izveidot ilgtspējīgas apsaimniekošanas sistēmas, lai atjaunotie zālāji tiktu integrēti projektā iesaistīto lauksaimnieku saimnieciskajā darbībā;

Izveidot mobilo ganāmpulku, ko izmantot ārpus projekta saimniecībām esošo īpaši aizsargājamo zālāju biotopu atjaunošanā un apsaimniekošanā;

Sagatavot rekomendācijas zālāju aizsardzības statusa un zālāju konektivitātes uzlabošanai Latvijā;

Dalīties projekta laikā uzkrātajās zināšanās par prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu aizsardzības un atjaunošanas iespējām, sagatavojot un izplatot informatīvos materiālus un izveidojot zālāju biotopu apsaimniekošanas demonstrējumu saimniecību;

Uzlabot izpratni par ilgtspējīgas zālāju apsaimniekošanas ekonomiskajiem aspektiem, apzinot to sniegtos ekosistēmu pakalpojumus un iespējas tos izmantot augstas pievienotas vērtības produktu ražošanā;

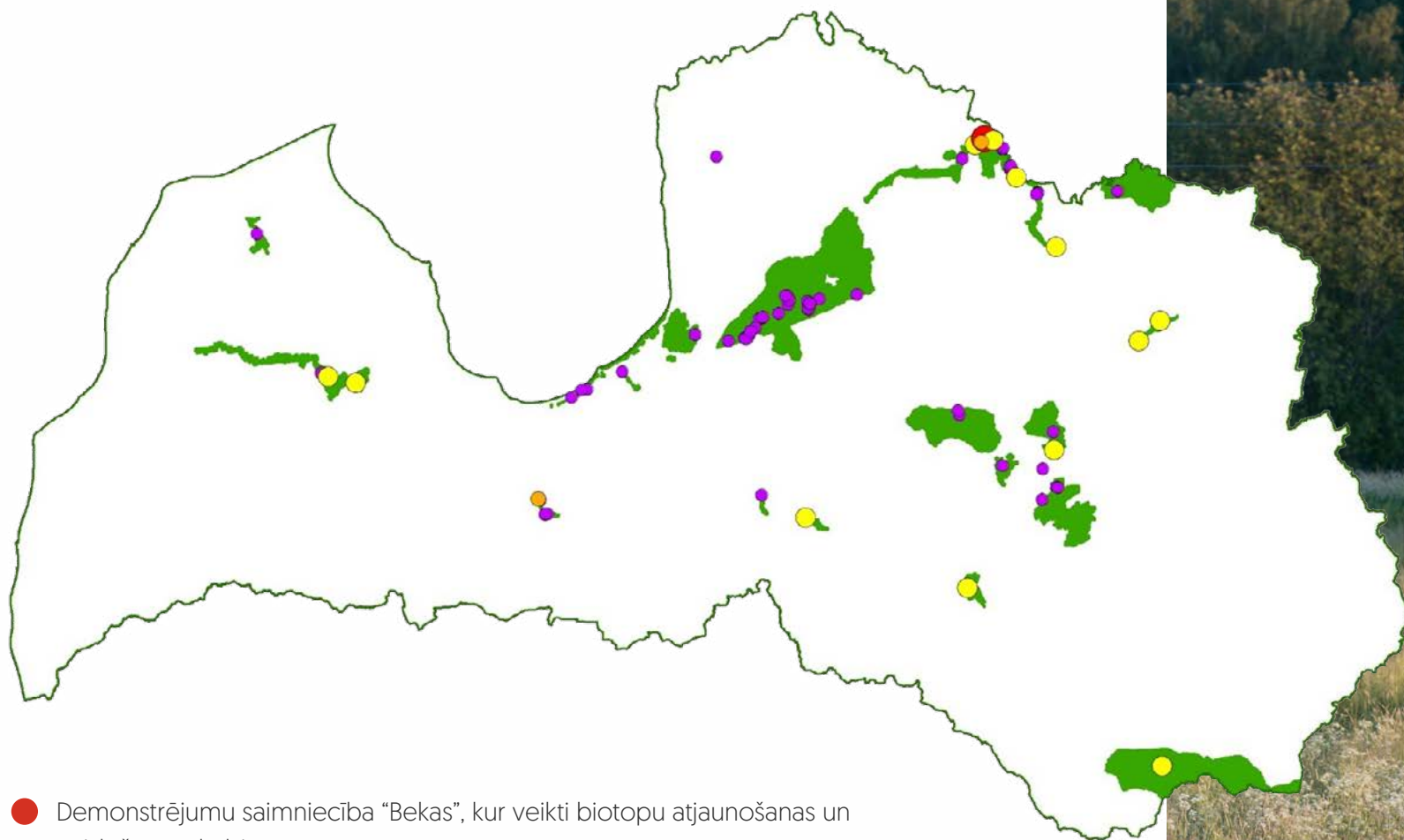
Uzlabot sabiedrības zināšanas un informētību par prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu vērtību un to sniegtajiem ekosistēmu pakalpojumiem.

REZULTĀTI

18 Eiropas Savienības nozīmes īpaši aizsargājamās dabas teritorijās **1391 hektāros** veikti aizsargājamo dabisko zālāju biotopu veidu atjaunošanas, veidošanas vai to stāvokļa uzlabošanas darbi.

Dabisko zālāju atjaunošana īpaši aizsargājamās teritorijās	12 Projekta partneru saimniecībās un Latvijas Dabas fonda apsaimniekotajos zālājos veikti aizsargājamo zālāju biotopu atjaunošanas un veidošanas darbi	Aizsargājamo zālāju biotopu atjaunojoša ganīšana, izmantojot mobilo ganāmpulku	Kopā
Aizsargājamo ainavu apvidus "Ziemeļgauja"	254.5	168.0	422.5
Dabas parks "Kuja"	57.7	69.7	127.4
Aizsargājamo ainavu apvidus "Augšdaugava"	122.3	0	122.3
Dabas parks "Abavas senleja"	33.6	18.5	52.1
Dabas liegums "Ābelī"	42.4	0	42.4
Dabas liegums "Sitas un Pededzes palīene"	208.8	0	208.8
Dabas parks "Daugavas ieleja"	21.0	0	21.0
Dabas liegums "Mugurves pļavas"	16.5	0	16.5
Dabas liegums "Lielupes palīenes pļavas"	24.3	56.8	81.1
Aizsargājamo ainavu apvidus "Ādaži"	0	2.6	2.6
Dabas liegums "Daugava pie Kaibalas"	0	1.4	1.4
Gaujas Nacionālais parks	0	170.3	170.3
Krustkalnu dabas rezervāts	0	5.7	5.7
Dabas parks "Piejūra"	0	41.6	41.6
Dabas liegums "Raķupes ieleja"	0	2.6	2.6
Teiču dabas rezervāts	0	29.5	29.5
Aizsargājamo ainavu apvidus "Veclaicene"	0	5.3	5.3
Aizsargājamo ainavu apvidus "Vestiena"	0	10.3	10.3
Prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu noganīšanas darbi aizsargājamām dabas teritorijām piegulošās platībās	0	27.3	27.3
Kopā	781	610	1391

- Demonstrējumu saimniecība "Bekas", kur veikti biotopu atjaunošanas un veidošanas darbi
- Projekta partneru saimniecības, kur veikti biotopu atjaunošanas un veidošanas darbi
- LDF apsaimniekoti zālāji, kur veikti atmežošanas, atjaunojošas pļaušanas un augu sugu sastāva uzlabošanas darbi
- Ar mobilo ganāmpulku noganītās zālāju platības
- Eiropas nozīmes īpaši aizargājamās dabas teritorijas, kurās veikti biotopu atjaunošanas darbi

Dažādu dabisko zālāju biotopu atjaunošana

	Projekta partneru saimniecībās un Latvijas Dabas fonda apsaimniekotos zālajos veikti aizsargājamo zālāju biotopu atjaunošanas un veidošanas darbi	Aizsargājamo zālāju biotopu atjaunojoša ganīšana, izmantojot mobilo ganāmpulku	Kopā
Piejūras zālāji 1630*	0.0	41.6	41.6
Smiltāju zālāji 6120*	4.7	10.2	14.8
Sausi zālāji kaļķainās augsnēs 6210*	97.4	65.6	163.0
Vīlākūlas zālāji 6230*	1.1	0.5	1.6
Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas 6270*	224.0	239.2	463.2
Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas 6270*, kurās veikti biotopu atjaunošanas vai to veidošanas darbi, bet tās vēl neatbilst minimālajām aizsargājamo zālāju biotopu prasībām. To dabiskošanās un atjaunošanās vēl turpinās, turpinot iesāktos biotopu atjaunošanas darbus	141.7	83.5	225.3
Parkveida pļavas un ganības 6530*	293.4	80.3	373.7
Mitri zālāji periodiski izžūstošās augsnēs 6410 prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu ieslēgumos	0.8	0.5	1.4
Palieņu zālāji 6450 prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu ieslēgumos	15.9	57.6	73.6
Mēreni mitras pļavas 6510 prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu ieslēgumos	0.0	30.6	30.6
Kaļķaini zāļu purvi 7230 prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu ieslēgumos	2.0	0.0	2.0
Kopā	781	610	1391

1283 hektāri jeb 92% no veiktajiem biotopu atjaunošanas darbiem veikti Eiropas Savienībā prioritāri aizsargājamajos zālāju biotopos, bet **8%** - citos aizsargājamo zālāju vai zāļu purvu biotopu veidos, kuri atrodas prioritāri aizsargājamo zālāju biotopu ieslēgumos.

ATJAUNOŠANAS DARBI

12 projekta saimniecībās un Latvijas Dabas fonda apsaimniekotajos zālājos

Nozīmīgākā GrassLIFE projekta praktisko darbu daļa īstenota 12 projekta partneru saimniecībās un Latvijas Dabas fonda ilgtermiņā apsaimniekotajās zemēs, kurās veikti prioritāri aizsargājamo dabisko zālāju biotopu atjaunošanas vai to veidošanas darbi 781 hektāru platībā, izmantojot 8 dabisko zālāju biotopu atjaunošanas metodes:

370 hektāros

cirsti krūmi un lielākajā to daļā – frēzēti celmi un veikta vairākkārtēja atvašu applaušana;

134 ha

veikta atjaunojoša pļaušana slotiņu cīsu, parasto kamolzāļu, podagras gārsu, meža suņuburkšķu un citu ekspansīvo sugu izplatības mazināšanai;

606 ha

veikta atjaunojoša ganīšana, 440 ha uzsākot zālāju noganīšanu, bet jau ganītās platībās – ganīšanas intensitāti pielāgojot dabisko zālāju atjaunošanas vajadzībām;

58 ha

veikti zemes virsmas līdzināšanas darbi dabisko zālāju atjaunošanai vai veidošanai atbilstošas pļaušanas iespēju nodrošināšanai [zālājos, kuros vēl bija saglabājušās dabisku zālāju pazīmes, veicot vairākkārtēju diskošanu, ecēšanu un pieveļšanu, bet ekspansīvo sugu pilnībā pārņemtās vietās – aparšanu, izlīdzināšanu un pārsēšanu];

166 ha

platībā veikta dabiskiem zālājiem raksturīgu augu sugu ienese, pēc nepieciešamajiem augsnes sagatavošanas darbiem, izsējot Latvijas dabiskajos zālājos ievāktas tiem raksturīgu augu sugu sēklas, izklājot sugām bagātu sēklu zāli vai sienu, pārstādot velēnas vai agra pavasara vai rudens mēnešos zālāju noganīšanā izmantotiem liellopiem izbarojot sugām bagātos zālājos ievāktu sēklu sienu;

42 ha

platībā veikta augsnes auglības mazināšana un dabisko zālāju veidošana, bez mēslošanas vairākkārt sējot un novācot auzas, viengadīgās aieres vai dažādus stiebrzāļu maisījumus, un, pēc augsnes auglības samazināšanas ar kādu no augstāk minētajām metodēm ienesot dabiskiem zālājiem raksturīgo sugu sēklas.

213 ha

veiktas darbības blīva vienlaidus kūlas slāņa mazināšana (vairākkārtēja ecēšana, zema pļaušana ar savākšanu vai agra noganīšana);

1 ha

platībā veikta augsnes auglības un nevēlamo sugu ierobežošana, veicot auglīgās augsnes virskārtas noņemšanu;

Koku un krūmu ciršana, celmu frēzēšana, pļaušanas un ganīšanas atsākšana aizaugušu dabisko zālāju atjaunošanā Latvijā ir izmantota diezgan plaši, taču projektā īstenotie zemes virsmas līdzināšanas, dabisko zālāju veidošanas, auglīgās augsnes virskārtas noņemšanas, velēnas pārstādīšanas un sēklu zāles un siena izklāšanas darbi Latvijā veikti pirmo reizi. Gūtā pieredze un uzkrātās zināšanas jau šobrīd sekmīgi tiek izmantotas arī citu Latvijas dabisko zālāju atjaunošanā.

Priekšdarbi sekmīgai atjaunoto zālāju biotopu turpmākai apsaimniekošanai

Lai nodrošinātu atjaunoto zālāju uzturēšanu ilgtermiņā, projekta partneru saimniecībās un Latvijas Dabas fonda zālājos ierīkota stacionāra ganību infrastruktūra, iegādāti ganību dzīvnieki un aprīkojums regulāras atjaunoto zālāju pļaušanas vai ganīšanas nodrošināšanai, bet atjaunoto zālāju pieejamības nodrošināšanai atjaunotas caurtekas, upju šķērsošanas vietas un brauktuves.

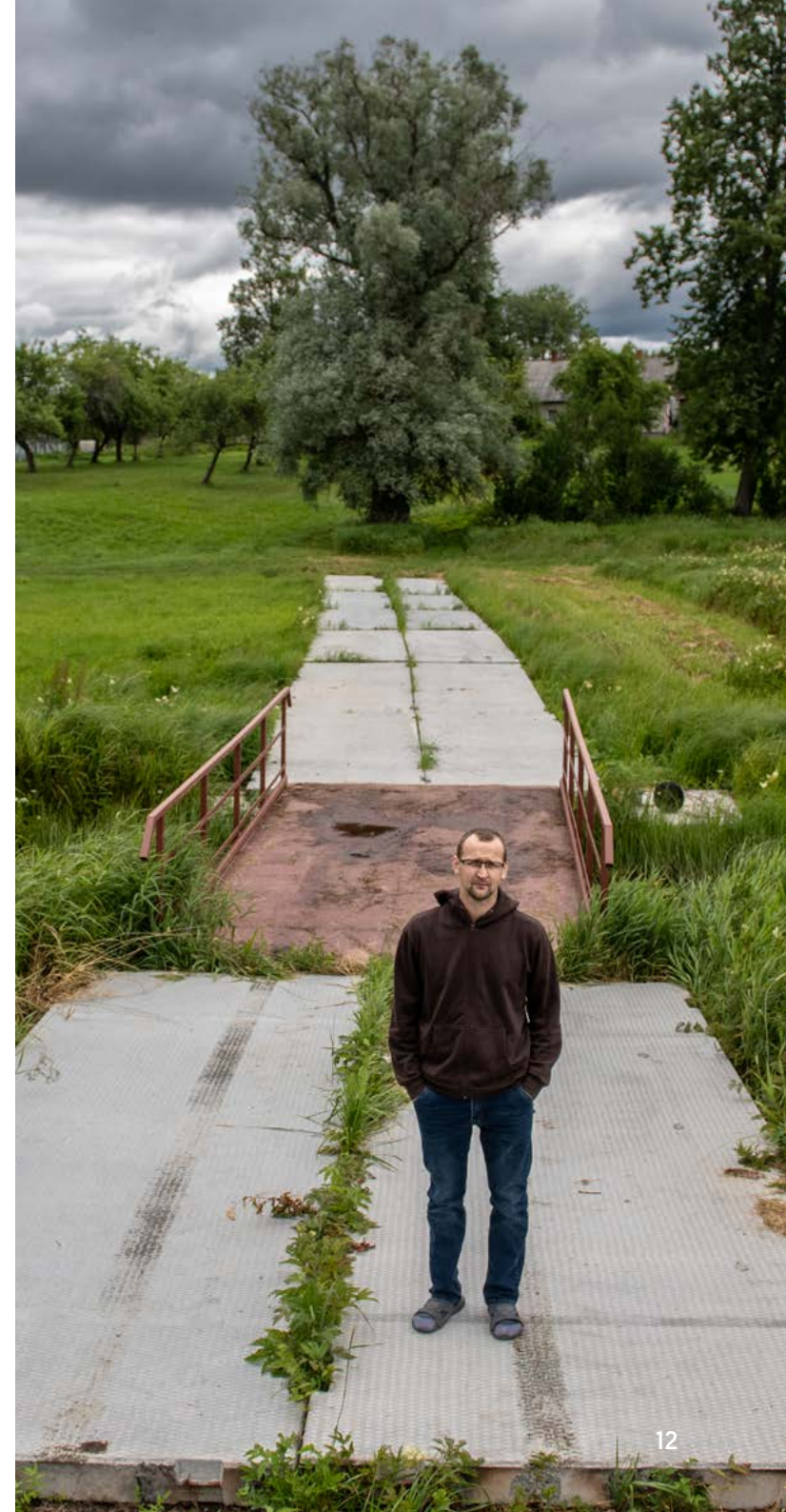
Lai atjaunotie zālāji būtu pieejami ar pļaušanai un ganību uzturēšanai nepieciešamo tehniku, 6 projekta saimniecībās atjaunotas 14 caurtekas un 680 m garumā veikti ganības un pļavas šķērsojošo brauktuvju atjaunošanas darbi;

Zemnieku saimniecībā “Jaunkraukļi” izveidota ganību dzīvniekiem un ganību apsaimniekošanas teknikai izmantojama Ziemeļsusjas upes šķērsošanas vieta;

Lai SIA “Andruks” spētu noganīt abos Gaujas krastos esošos saimniecības zālājus, atjaunota pieeja pie Gaujas upi šķērsojoša brasla;

9 projekta saimniecībās legādāti 195 liellopi;

Uzstādot stacionārus aplokus, 607 hektāros ierīkota ganību infrastruktūra – uzstādīti stacionāri aploki, kur nepieciešams – ierīkotas dzirdināšanas vietas, ganību dzīvniekunojumes vai siena glabāšanas nojumes.

8 projekta saimniecībās sagādāta atjaunoto zālāju turpmākai uzturēšanai nepieciešamā tehnika, uzslietas siena glabāšanas nojumes vai ganību dzīvnieku ziemas novietnēs izveidoti lopu dzirdināšanas vai barošanas laukumi.

MOBILAIS GANĀMPULKS

īpaši aizsargājamās dabas teritorijās iekļautu dabisko zālāju atjaunošanai un apsaimniekošanai

Latvijas Dabas fonds projektā GrassLIFE izveidoja Latvijā pirmo mobilo ganāmpulku īpaši aizsargājamās teritorijās ietvertu dabisko zālāju atjaunošanai un noganīšanai. Tas sākās ar ziemas novietnes ierīkošanu Līgatnes pagasta Gailīšos, 54 Galovejas šķirnes liellopu iegādi, kā arī dzīvnieku pārvietošanas tehnikas un aploku ierīkošanas aprīkojuma sagādāšanu.

Pirmajā projekta gadā mobilais ganāmpulks noganīja 9 Gaujas nacionālā parka, dabas lieguma “Lielupes palienes pļavas” un aizsargājamo ainavu apvidus “Ziemeļgauja” īpaši aizsargājamās zālājus. Nākamajos gados tas noganīja 17-29 zālājus jeb 160-274 hektārus īpaši aizsargājamo zālāju biotopu gadā. Lielākā daļa no tiem tika ganīti vismaz divus gadus pēc kārtas, taču atsevišķās zālāju platībās mobilais ganāmpulks ganījās trīs vai pat četrus gadus pēc kārtas un turpina to noganīšanu arī pēc projekta beigām.

Kopumā projekta laikā mobilais ganāmpulks veica atjaunojošu noganīšanu 45 pļavās. Kopējā to noganītā platība pārsniedza 640 ha, bet 610 ha no tiem atbilst kādam no Eiropas nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu veidiem. Ganišanas ietekmē tajos būtiski samazināts nepasaimniekošanas laikā vai iepriekšējos gados veiktas smalcināšanas un augstas pļaušanas ietekmē uzkrātais kūlas slānis, mazināta vēlās pļaušanas dēļ izveidojusies ekspanšīvo sugu dominance, atsegtas aizaugošās mežmalas, mazināts krūmu segums un paaugstināta dabiskiem zālājiem raksturīgo sugu sastopamība.

Atjaunošanas darbu ietekmes izvērtējums

Dabisko zālāju dzīvē pieci gadi ir īss laiks. Ne visi zālāji, kur veikti atjaunošanas darbi, jau šobrīd atbilst īpaši aizsargājamo zālāju biotopu kritērijiem. Tomēr Latvijas Universitātes pētnieku novērojumi liecina, ka veiktajiem biotopu atjaunošanas darbiem ir bijušas sekmes. Kokiem un krūmiem aizaugušajās vietās to segums vairs nepārsniedz 20% un atkrūmoto zālāju zemsedzē ir atgriezušās zālājiem raksturīgas sugas. Zālājos, kuros ilgstošas neapsaimniekošanas, smalcināšanas vai zemes virsmas nelīdzenumu noteiktas augstas pļaušanas ietekmē bija uzkrājies blīvs kūlas slānis, tas samazinājies līdz 5-35%. Visos atjaunotajos zālājos atjaunošanas darbu ietekmē ir palielinājies gan kopējais, gan dabiskiem zālājiem tipisko sugu skaits un lielākā daļā ir izdevies palielināt arī dabisko zālāju indikatorsugu sastopamību, bet netipisko sugu segumu samazināt zem 30% sliekšņa. Turpinot adaptīvu apsaimniekošanu, atstājot nepļautus sēklu ienākšanās laukumus un dabiskiem zālājiem raksturīgu sugu ienesi, sagaidāms, ka ekspansīvo sugu sastopamība tajos turpinās samazināties, bet dabiskajiem zālājiem raksturīgo sugu skaits un to sastopamība turpinās pieaugt.

Informācija par dabisko zālāju atjaunošanas vajadzībām, iespējām un projektā pārbaudītām to atjaunošanas metodēm ir apkopota 3 Latvijas Universitātes un Vides risinājumu institūta pētnieku sagatavotos ziņojumos un izplatīta divos semināros “Gribu pļavu”, kuru ieraksti pieejami gan projekta mājas lapā, gan Latvijas Dabas fonda youtube kontā, kur tie jau skatīti gandrīz 3400 reizes. Praktiski padomi projektā pārbaudīto metožu izmantošanā sniegti 7 padomu lapās un 2 instrukcijās. Ziņojumi un padomu lapas atrodami www.grasslife.lv

DEMONSTRĒJUMI

Īpaši aizsargājamā dabas teritorijā “Ziemeļgauja” izveidota **demonstrējumu saimniecība – “Dabas saimniecība “Bekas””**, kas darbojas kā informācijas un izglītības centrs, kur gūt pieredzi balstītas zināšanas par dabisko zālāju apsaimniekošanu, atjaunošanu un saimniekošanu dabiskiem zālājiem piesātinātā ainavā. Projekta laikā demonstrējumu **apmeklēja gandrīz 1200 apmeklētāji** un arī turpmākos gadus tā turpinās uzņemt un izglītēt dabisko zālāju apsaimniekošanā un atjaunošanā ieinteresētus zemju īpašniekus.

DABISKO ZĀLĀJU PRODUKTI UN EKOSISTĒMU PAKALPOJUMI

Ziņojumi

Sagatavoti divi ziņojumi – *“Zālāji un ekosistēmu pakalpojumi”* [latviešu valodā] un *“Zālāji, business un bioloģiskā daudzveidība”* [angļu valodā]. Pirmajā no tiem ietverts vispārīgs pārskats par zālāju sniegtajiem ekosistēmu pakalpojumiem un to novērtēšanas pieredzi Eiropā, bet otrajā ilustrēti sekmīgi piemēri dabisko zālāju produktu zīmolu radīšanā un to izmantošanā kvalitatīvu, dabiskos zālājos ievāktas zāles, medus, drogu un garšaugu, kā arī tajos ganītu dzīvnieku piena, gaļas un vilnas produktu ražošanā un pārdošanā.

Iedvesmojoties no ziņojumā apkopotajiem citu valstu piemēriem, arī Latvijā ir uzsākts darbs pie Latvijas dabisko pļavu produktu zīmola izstrādes. Intervējot dabisko zālāju īpašniekus, ar zālājiem saistītu produktu ražotājus, tirgotājus un pavārus, esošās situācijas un iespēju izpēte tika paveikta vēl GrassLIFE ietvaros, bet praktiskie zīmola izveides darbi tiek turpināti projektā LIFE LatViaNature.

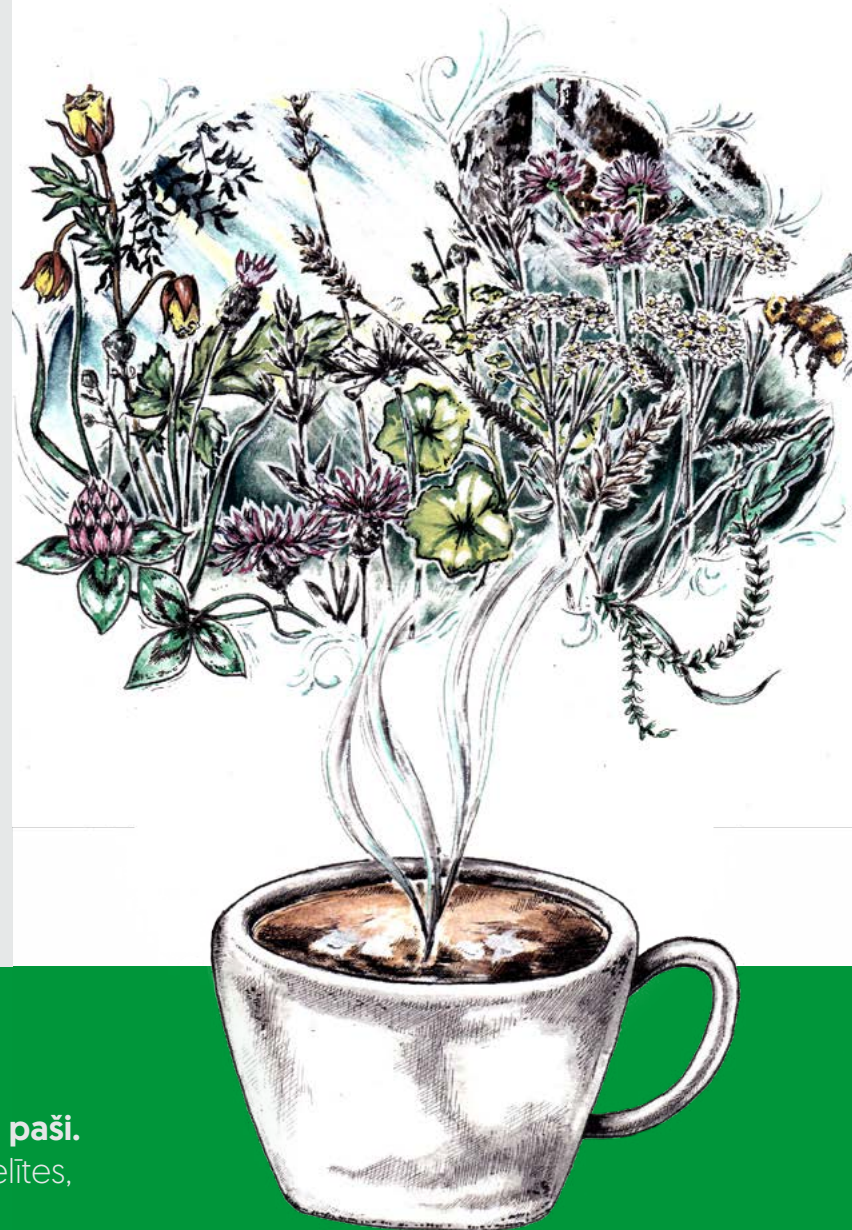
Ekosistēmu pakalpojumi

Lai iepazīstinātu plašāku sabiedrību ar zālāju sniegtajiem ekosistēmu pakalpojumiem, izveidotas 10 faktu lapas un 6 animācijas īsfilmas par dabisko zālāju lomu ārstniecības augu, apputeksnētāju un Latvijas kultūras mantojuma saglabāšanā, augsnes veidošanā, oglekļa uzkrāšanā, plūdu risku un ūdens piesārņojuma mazināšanā un invazīvo sugu un kultūraugu kaitēkļu ierobežošanā.

Spradzene un ārstniecības augi

Atsevišķi dabisko zālāju produkti vērtēti detālāk. Nosakot vienīgās tikai dabiskiem zālājiem raksturīgās ogas – spradzenes un to lapu bioķīmiskās īpašības, [vērtēts tās potenciāls augstas pievienotās vērtības uztura produktu ražošanā](#). Apkopojot informāciju par zāļu ražošanā izmantotiem Latvijas dabisko zālāju augiem, kuriem Eiropas ārstniecības augu tirgū ir zināma šī brīža ekonomiskā vērtība, un analizējot to sastopamību Latvijas dabiskajos zālajos, [noteikta Latvijas dabisko zālāju potenciālā vērtība ārstniecības augu un zāļu tēju ieguvē un no ārstniecības augiem iegūtu zāļu ražošanas izejvielu nodrošināšanā](#). Veikta arī [sabiedrības aptauja](#) par Latvijas iedzīvotāju zāļu tēju un ārstniecības augu lietošanas paradumiem.

Sadarbībā ar uzņēmumu “Latvijas Fakti” veicot standartizētu sociālo aptauju konstatēts, ka **71% no Latvijas iedzīvotājiem lieto zāļu tējas un 51% no tiem tās vēl aizvien ievāc paši**. Lielāko daļu no zāļu tēju patēriņa veido dārzos audzētās piparmētras, melisas un kumelītes, taču starp iecienītākajām tējām ierindojas arī pelašķi, vīgriezes, ugunspuķes, raudenes, ceļtekas, liepziedi un citi Latvijas dabiskajiem zālājiem raksturīgi augi. Kopumā Latvijas iedzīvotāji atzīst, ka zāļu tējām vai ārstniecības nolūkiem izmanto vairāk nekā 100 Latvijas augu sugas un vairāk nekā 80 sugas zāļu tējām ik gadu tie ievāc paši.

Dabisko zālāju gaļa

Veiktas dabiskos zālajos augušu Galowey šķirnes liellopu gaļas ķīmiskās analīzes, kas parādīja, ka dabiskos zālajos audzētas gaļas sastāvā ir augsta dzelzs un neaizvietojoamo aminoskābju koncentrācija, bet zems holesterīna saturs, tādējādi apliecinot citās valstīs veiktos pētījumos jau pierādīto, ka zālajos audzēta gaļa ir barības vielām bagātāka un cilvēkam veselīgāka par gaļu, kas iegūta no ar graudiem un ar koncentrētu lopbarību barotiem liellopiem.

Dabisko zālāju siens

Veiktas arī dažādos laikos ievāktu vairāku dabisko zālāju biotopu veidu siena analīzes. Tās rāda, ka, pļaujot pirms Jāņiem, arī dabiskajos zālajos ir iespējams ievākt augstas kvalitātes sienu ar augstu proteīna un zemu kokšķiedras saturu. Tiesa, dabiskos zālājus pļaujot pirms to ziedēšanas, ir liels risks zaudēt to sugu bagātību, taču GrassLIFE saimnieku pieredze liecina, ka to var risināt agrās pļaušanas laikā atstājot pietiekami lielus sēklu ienākšanās laukumus, kuri vasaras otrajā pusē ir noganāmi reizē ar pļaušanas vietās ataugušo atālu.

Projekta laikā arī analizēta informācija par dabisko zālāju augsnēs uzkrātajiem oglekļa krājumiem un projekta mobilā ganāmpulka radītām oglekļa emisijām.

Recepšu grāmata PĻAVA

Vides Risinājuma institūta dabas ekspertu, mākslinieku, fotogrāfu un restorāna “Kest” šefpavāra Māra Jansona sadarbībā radīta unikāla recepšu grāmata PĻAVA, kurā neparastās receptēs apvienotas pavārmākslas inovācijas un **25** Latvijas pļavu augu unikālās garšas un smaržas īpašības.

Dabas medicīnas muzeja ekspozīcija

Cēsu pilsmuižas klētī Vides Risinājuma institūts izveidoja pirmo topošā Ziemeļu Dabas medicīnas muzeja ekspozīciju, kurā vēstīts par Latvijas pļavās, mežos un purvos sastopamajiem ārstniecības augiem, to daudzveidīgo spēku un pielietojumu veselības aprūpē gan senatnē, gan inovatīvu ārstniecības preparātu izstrādē.

Pļavas noteicēji

Izdoti **divi** augu un dzīvnieku sugu noteicēji “Kas aug dabiskās pļavās?” un “Kas dzīvo dabiskās pļavās?”. Novērtējot to kvalitāti un augsto pieprasījumu pēc šāda veida informācijas, saskaņojot ar projekta finansētājiem, vēl projekta īstenošanas laikā to maketus iegādājās viens no Latvijas grāmatu izdevējiem, nodrošinot, ka sagatavotais informācijas materiāls ir pieejams Latvijas grāmatnīcās, kur vairākus mēnešus pēc to izdošanas tas iekļuva pirtāko mēneša grāmatu topus.

leguldījums dabisko zālāju izpētē un to aizsardzības, atjaunošanas un apsaimniekošanas atbalsta nodrošināšanā

Projektā izstrādāts unikāls dabisko zālāju konektivitātes modelis, kas ļauj apzināt Latvijas dabisko zālāju izolētību un tiem raksturīgo sugu izplatības problemātiku.

Tas izmantots GrassLIFE un citu Latvijas Dabas fonda aktivitāšu ietvaros veiktu prioritāri atjaunojamu vietu atlasē un iesniegts Dabas aizsardzības pārvaldē, kur izmantots, plānojot īpaši aizsargājamo dabas teritoriju tīkla pilnveidošanas iespējas. Novērtējot modeļa sniegtās iespējas dabisko zālāju aizsardzības un atjaunošanas plānošanā, vēl projekta īstenošanas laikā tā izstrādē izmantotā metodika tika nodota projekta *LIFE Connecting meadows* īstenošanas komandai, kura to izmantoja Igaunijas dabisko zālāju atjaunošanas plānošanā. Savukārt Latvijā modeļa metodiku un rezultātus ir pārņēmis projekts *LIFE IP LatViaNature*, lai turpinātu tā pilnveidošanu un izmantošanu atsevišķu dabisko zālāju biotopu veidu izpētē un to atjaunošanas plānošanā.

Sagatavoti un Zemkopības ministrijā iesniegti priekšlikumi 2023.-2027. gada Lauku attīstības programmas vides un lauksaimniecības atbalsta shēmām dabisko zālāju apsaimniekošanas veicināšanai un to aizsardzības un atjaunošanas sekmēšanai. Kaut daudzi no sniegtajiem priekšlikumiem netika ņemti vērā, aktīvi iesaistoties lauku attīstības politikas veidošanas procesos, tomēr izdevās panākt, ka līdzšinējās dabisko zālāju apsaimniekošanas atbalsta likmes nav samazinātas un Lauku attīstības plānā ir iekļauts atbalsts dabisko zālāju biotopu atjaunošanai, kā arī atbalsta saņemšanas nosacījumos iekļautas plašākas iespējas adaptīvai dabisko zālāju apsaimniekošanai.

SABIEDRĪBAS IESAISTE

Dzīvā augsne

Sadarbībā ar Vides risinājumu institūtu, Latvijas Universitātes pētniekiem, Latvijas Mazpulkiem, Vides izglītības fonda Ekoskolu programmu un vairāk nekā 200 skolas vecuma jauniešiem īstenotas divas sabiedriskās zinātnes kampaņas “Dzīvā augsne”, kuru laikā ievākti 144 Latvijas dabisko zālāju augšņu izpētē izmantojami dati. Kampaņas rezultāti apkopoti [ziņojumā](#).

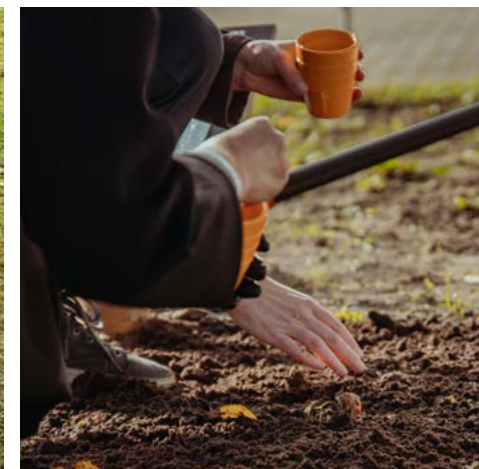
Pilsētas pļavas

Sekmīgi īstenotā pļavas kvadrātmetra kampaņa projekta noslēgumā pārauga kustībā “Pilsētas pļavas”, kurā aktīvākās Rīgas apkaimju biedrības izvēlējās pļavu veidošanas vietas un piedalījās talkās. Tā aizsākta jau plašāku dabiskiem zālājiem raksturīgu augu piesātinātu zālāju veidošanu pilsētvidē. Pilsētas pļavu kustība turpinās Latvijas Dabas fonda, Rīgas domes un Tartu universitātes projektā urbanLIFEcircles.

Iesēj savu kvadrātmetru!

Ikviens interesents, kurš savā pagalmā vai pļavā bija gatavs atvēlēt vienu kvadrātmetru zemes dabiskiem zālājiem raksturīgu augu sugu piesējas eksperimentam un sekot līdz to dīgšanas un augšanas sekmēm, bija aicināts piedalīties akcijā “Iesēj savu kvadrātmetru”. Tās ietvaros 1200 no vairāk nekā 1800 interesentu divu akcijas īstenošanas gadu laikā tika izsūtītas paciņas ar Latvijas Mazpulku kustībā iesaistīto skolnieku un aktīvu Latvijas senioru un to biedrību pārstāvju Latvijas pļavās, upmalās un ceļmalās savāktām 12 dabiskiem zālājiem raksturīgu augu sēklām. 238 no 700 akcijas dalībniekiem, kuri sēklas saņēma pirmajā akcijas gadā, turpināja akcijā iesaistīties arī pēc gada un sīdza vērtīgu informāciju par izsēto sēklu dīgšanas, augšanas un ziedēšanas sekmēm. Ar akcijas palīdzību ne tikai radījām iespēju aktualizēt dabisko zālāju saglabāšanas un tiem raksturīgo augu izplatības problemātiku, bet arī ieguvām vērtīgu informāciju par Latvijas pļavu augu sēklu dīgšanas un dīgstu izdzīvošanas sekmēm. Teju katrā kvadrātmetrā bija sadīgušas parastās pīpenes, katrā otrajā arī pļavas dzelzenes, ārstniecības ancīši un parastās brūngalvītes, bet netrūka arī tādu vietu, kur sadīga visu sēto sugu dīgsti, gan arī tādu, kur nesadīga neviens no tiem.

STRATĒGISKA KOMUNIKĀCIJA

Nozīmīga projekta GrassLIFE sastāvdaļa bija komunikācija par dabiskajām pļavām, to vērtību, situāciju un apsaimniekošanu. Projekta sākumā, veidojot komunikācijas stratēģiju, mēs secinājām, ka pļavas Latvijas iedzīvotāji uztver kā pašsaprotamu Latvijas dabas daļu un nav informēti par to, kas ir dabiskās pļavas. Tāpat lielākā daļa sabiedrības neapzinās, ka dabiskās pļavas ir dzīvotne, kas Latvijā ir uz izzušanas robežas.

Tāpēc visā GrassLIFE gaitā projekta aktivitātes un komunikāciju caurvija divi galvenie vēstījumi:

Vienā dabiskās pļavas kvadrātmetrā var būt **vairāk nekā 50 augu sugu**

Dabiskās pļavas Latvijā ir izzūdošas un **tās saglabājušās vien 0,8%** no Latvijas teritorijas

Galvenās GrassLIFE publicitātes tēmas:

Pasākumi un kampaņas

Pļavu atjaunošana

Mobilais ganāmpulks

749

Projekta laikā GrassLIFE Latvijas medijos pieminēts 749 reizes un kopējā GrassLIFE pieminējumus ietverošo materiālu potenciāli sasniegtā auditorija bija 27,06 miljoni, bet efektīvi sasniegtā auditorija 9,38 miljoni. Visu publikāciju tonalitāte bija pozitīva (462 publikācijas) vai neitrāla (287 publikācijas).

GrassLIFE īstenoja trīs integrētās komunikācijas kampaņas par dabiskajām pļavām. Pirmās kampaņas **“50x vērtīgāks kvadrātmeters”** [2018] mērķis bija piešķirt jaunu vērtību pļavām sabiedrības apziņā un vēstīt par pļavu nozīmi, kā arī par to apdraudētību. Otrā kampaņa **“Daba neko nav atcēlusi”** tika īstenota COVID19 pandēmijas ierobežojumu laikā, kad tika atcelti visi pasākumi. Tas deva iespēju parādīt norises dabā un to vērtību. Kampaņa “Daba neko nav atcēlusi” 2021. gadā ieguva 1. kategorijas ordeni reklāmas festivālā Adwards. Savukārt 2020. gada rudenī kampaņa bija veltīta sabiedrības iesaistes akcijai “Iesēj savu kvadrātmētru!”. Kampaņas tika īstenotas sadarbībā ar komunikācijas aģentūru WKND.

Dabisko zālāju īpašnieku un plašākas sabiedrības informēšanai arī notika citas aktivitātes: diskusijas izstāžu kompleksā “Ķīpsala” rīkotajā izstādē “Vide un Enerģija” un Cēsu pils parkā notiekošajā sarunu festivālā “Lampa”, aizsargājamo ainavu avidū “Ziemeļgauja” zinošu dabas gidu pavadībā reizi gadā notika izzinošas pastaigas “Ainavu tūres”, dabiskos zālajos ražoti produkti popularizēti četrās Siguldas, Straupes un Āgenskalna tirgū rīkotās “Tirgus dienās”.

Projektā arī tika radīta poētiska dokumentāla dabas filma [“Ienāc dabiskajā pļavā”](#).

Projekta mājaslapa www.grasslife.lv tika veidota kā informatīvs resurss par dabiskajiem zālājiem, to vērtību un atjaunošanu. Kā projekta GrassLIFE sociālo mediju kanāli tika izmantoti Latvijas Dabas fonda sociālie tīkli.

2023. gadā veiktajā sabiedrības aptaujā viena trešā daļa iedzīvotāju bija norādījuši, ka dzirdējuši apgalvojumu “Dabiskās pļavas Latvijā ir izzūdošas un tās saglabājušās vien 0,8% no Latvijas teritorijas”, savukārt 35% norādījuši, ka ir dzirdējuši apgalvojumu, ka “Vienā kvadrātmetrā dabiskās pļavas var būt vairāk nekā 50 augu sugu”.

SABIEDRĪBAS IEGUVUMI

GrassLIFE paveiktais ir nodrošinājis, ka atjaunotie zālāji ir atgriezti lauksaimniecības zemju aprītē – aizaugušie, mežacūku saraktie un izdangātie zālāji ir atkal nopļaujami, no ilgstoši neapsaimniekotajiem zālājiem ir aizvākts biežais kūlas slānis, bet lopkopībā maz izmantojamo ekspansīvo sugu pārņemtajās vietās tagad ir sastopami dabiskiem zālājiem raksturīgie augi. Ierīkotā ganību infrastruktūra un iegādātā pļaušanas tehnika nodrošinās, ka atjaunotie zālāji tiks uzturēti vēl ilgi pēc projekta beigām.

GrassLIFE saimniecības ir iesaistījušās arī Latvijas Dabas fonda sāktajā projektā GrassLIFE2 – kā jaunu dabisko zālāju platību atjaunotāji, atjaunošanas ganīšanas pakalpojuma sniedzēji vai demonstrējumu saimniecības. Tas apliecina, ka projekts GrassLIFE devis būtisku ieguldījumu saimniecību kapacitātes stiprināšanā, konkurētspējas palielināšanā un izpratnes veidošanā. GrassLIFE saimnieki ne vien kļuvuši par sekmīgiem pļavu atjaunotājiem, bet arī par dabisko pļavu vēstniekiem, no kuriem citiem pļavu atjaunotājiem gūt vērtīgas zināšanas un smelties iedvesmu.

GrassLIFE devis ieguldījumu Latvijas sabiedrībā kopumā, veicot informējošo un izglītojošo darbu, iestājoties par zālāju apsaimniekošanai nepieciešamā atbalsta saglabāšanu, sekmējot zinātnes attīstību, izmantojot vietējo uzņēmēju piedāvātos pakalpojumus, sekmējot projekta partneru attīstību un dodot iespēju tiem noālgot papildu darbiniekus.

TURPMĀKĀS RĪCĪBAS

Lai aizaugušu vai uzartu zālāju vietā atgūtu sugām bagātu pļavu, ir nepieciešams ilgs laiks, tāpēc dabisko zālāju atjaunošanas un veidošanas darbs GrassLIFE teritorijās ir jāturpina. Projekts GrassLIFE ļāvis uzkrāt zināšanas, nodrošinājis pļavu pieejamību, liellopu iegādi, ganību infrastruktūru ierīkošanu un palīdzējis sagādāt zālāju apsaimniekošanai nepieciešamo tehniku. Projekta laikā veikti priekšdarbi regulāras apsaimniekošanas nodrošināšanai – frēzēti celmi, līdzināti zālāji, aizvākts kūdras slānis. Līdz ar to projekts ir ielicis labu pamatu tam, lai projekta teritorijās turpinātos apsaimniekošana.

Gūtā pieredze ir aprakstīta atjaunošanas sekmju monitoringa ziņojumos un dabisko zālāju atjaunošanas padomu lapās un izmantojama plānojot dabisko zālāju atjaunošanas un veidošanas darbus citviet Latvijā. Projekta īstenošanā iesaistītie saimnieki šo gadu laikā ir kļuvuši par zinošiem pļavu atjaunotājiem, kuri ir gatavi ar projekta laikā gūto pieredzi dalīties ar citiem interesentiem.

GrassLIFE laikā izveidotais mobilais ganāmpulks savu darbību turpina gan projektos GrassLIFE2 un WoodMeadowLife, gan Latvijas Dabas fonda apsaimniekotajos zālājos.

Projekta laikā izveidotā demonstrējumu saimniecība “Bekas” dos iespēju gūto pieredzi nodot gan dabisko zālāju īpašniekiem, gan Latvijas un citu valstu dabas aizsardzības ekspertiem un plānotājiem. Arī citas GrassLIFE saimniecības iesaistījušās projektā GrassLIFE kā demonstrējumu saimniecības.

Lai pilnībā novērtētu projekta laikā veikto atjaunošanas pasākumu efektivitāti, ir nepieciešams laiks, tāpēc rasts risinājums, lai atjaunošanas pasākumu efektivitātes vērtēšanas darbs vismaz tajos zālājos, kur izmantotas inovatīvas zālāju atjaunošanas metodes, varētu tik turpināts arī turpmākajos piecos gados. GrassLIFE izstrādātā un izmantotā zālāju biotopu atjaunošanas sekmju novērtēšanas metodika nodota projekta LIFE LatViaNature īstenotājiem, kuri to izmanto, veidojot vienotu aizsargājamo zālāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas sekmju izvērtēšanas sistēmu. GrassLIFE informācijas materiāli būs izmantojami gan zālāju īpašnieku, gan plašākas sabiedrības izglītošanai par dažādiem ar dabisko zālāju apsaimniekošanu, atjaunošanu un to izmantošanu saistītiem jautājumiem, savukārt Cēsu pilsmuižas klētī izveidotā Ziemeļu Dabas medicīnas muzeja ekspozīcija turpina uzņemt apmeklētājus.

LIFE

Eiropas Savienības [ES] LIFE programma ir finanšu instruments ES vides politikas attīstībai, pilnveidošanai un ieviešanai ES dalībvalstīs. LIFE+ Dabas un bioloģiskās daudzveidības apakšprogramma atbalsta projektus, kas dod ieguldījumu Putnu direktīvas un Biotopu direktīvas ieviešanā un Natura 2000 teritoriju tīkla pilnveidošanā.

<http://ec.europa.eu/environment/life>

Natura2000

Projekts īstenots 18 Latvijas īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, kuras ietilpst Eiropas Savienības [ES] nozīmes īpaši aizsargājamo teritoriju tīklā Natura 2000. Natura 2000 tīkls izveidots, lai nodrošinātu Eiropas mērogā apdraudēto sugu un biotopu aizsardzību visā Eiropas Savienībā, ieviešot ES Putnu direktīvas un Biotopu direktīvas prasības.

grasslife

www.grasslife.lv

